

İbn Âbidîn, *Hanefilerde Mezhep Usûlü: Şerhu Ukûdi resmi'l-müftî*, çev. Şenol Saylan, (İstanbul, Klasik Yayınları, 2016), 342 s.

Gökçe Zeynep Akın¹

Fetva, İslam hukuk tarihinde var olmuş önemli bir kurumdur. Toplumsal, sosyal ve ekonomik hayatta etkin bir rol oynayan fetva, bunların yansımaları olan pratik alanda da geniş bir yer tutmuştur. Fetva kurumu genel itibarıyla tavsiye niteliği taşısa da aslında kanun yapma hususunda dinamik bir rol oynamış ve İslâm tarihinin her döneminde ön plana çıkan bir kurum olmuştur. Ancak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine tekabül eden Tanzimat Dönemi etkileri, yeni anlayış ve kavramların ortaya çıkması gibi etmenler bu zamana kadar toplum yapısı ile iç içe geçmiş olan, bir manada sosyal ve dini yapıyı diri tutan fetva müessesesinin sorgulanmasına neden olmuştur.

Tanıtımını yapacağımız eser de bu dönemde klasik Hanefi fikhinin son temsilcilerinden olan İbn Âbidîn tarafından yazılmış olan *Şerhu Ukûdi resmi'l-müftî* adlı eserin Şenol Saylan² tarafından *Hanefilerde Mezhep Usûlü* adıyla tercüme edilen eseridir. Eser, Hanefi mezhep usulü ve mezhep içi işleyişin işleyişinin nasıl olduğuna işaret eden, aslında kopmakta olan bağları tekrar sağlamlaştırmaya çalışan, fikhin geleneksel yapısını koruma arayışı içerisinde olan bir eserdir. Tercümesi yapılan bu eser genel itibarıyla fetva vermede izlenmesi gereken sırayı, ne şekilde ve nasıl yapılması gerektiğini anlatmıştır. Eser, müellifin de belirttiği gibi, fetva vermek ve bununla amel etmek isteyen kişinin mezhep eserlerinde yer alan görüşler yumağı arasında nasıl bir yol izlemesi gerektiği sorusuna cevap bulamayı hedeflemektedir.

---

1 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Bölümü, İslâm Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, e-mail: gokcezneynepakin@outlook.com.

2 Yrd. Doç. Dr., KTÜ, İlahiyat Fakültesi, İslâm Hukuku Anabilim Dalı, ssaylan@ktu.edu.tr

Eser şekil ve muhteva açısından üç bölümde incelenebilir:

Eserin ilk bölümünde Mürteza Bedir³ tarafından kaleme alınmış “Fetva ve Değişim” başlıklı genişçe bir bölüm yer alır. Bu bölümde Bedir, fetva kavramını tarihsel köklerine temas ederek çok yönlü bir biçimde ele alır. Fetva kavramının ardından klasik fıkıh sisteminin yapısına ve işleyişine değinen Bedir, bölümün son kısmında modernite ile birlikte fıkıh düşüncesinde yaşanan dönüşüm ve kırılmaya işaret eder. Modern dönemde çokça tartışılan “mezhepler taklit ve taassub kurumları mıdır? içtihat kapısı kapandı mı?” gibi sorular çerçevesinde modernist ve selefi söylemin günümüz fıkıh düşüncesine etkilerine temas eder.

Bu bölüm, fetvanın ve nasıl kurumsallaştığını, mezhep ve mezhep içi işleyişin nasıl olduğunu, fıkhi düşüncenin yapısının ve geçirdiği değişimlerin genel olarak ne olduğunu ve bunlar hakkında Bedir’in değerlendirmelerini ihtiva eder. Bedir, burada vahiy dönemindeki ve vahiy sonrası dönemdeki fetva yapısını ele almıştır. Müçtehid imamların yeni bir şey inşa edip etmediği sorusunu gündeme getirmiş ve bunu içtihat faaliyetindeki değişim, fetva birikimindeki artış ve bunlar üzerinde düşünmenin sonucu olarak oluşan fıkhi faaliyet ile ilişkilendirerek bunun aslında bir süreç olduğu hususuna temas etmiştir. Bu faaliyetler sonucu oluşan mezhep oluşumlarının ise sanıldığı üzere taklit ve taassup kurumları olmadığını ifade etmiştir. Mezhebe bağlılık konusunu ise fıkıh usulünün esası olan kat’iyet-zanniyet ikilemine dayanmasına ve bunun da tarihsel ve normatif zorunluluğun gerektirdiği bir sonuç olarak ortaya çıkmasına bağlamıştır. Bütünlüğün sağlanabilmesi adına içtihat, fetva, kaza ve devlet başkanının İslâm hukuku ve dini yapıdaki yetkisine değinmiştir. Eserin Osmanlı’nın son dönemlerine tekabül eden dönemde yazılmış olmasından dolayı Osmanlı dönemi fetva geleneği hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Mezheplerin geri kalmışlık, taklit ve taassup ile nitelendirilmelerine karşı aslında sorunun tam olarak anlaşılmadığı, bu dönemlerde yaşanan problemin sadece Müslümanlar bazında değil, aslında tüm dünyanın gündemini teşkil eden bir sorun olduğunu ifade etmiştir.

Şenol Saylan tarafından kaleme alınan ikinci bölüm, tercüme edilen eserle ilgili inceleme ve değerlendirmeler ile İbn Âbidîn’in hayatı ve eserlerinin tanıtıldığı iki kısımdan oluşmaktadır. Tercüme edilen eserle ilgili değerlendirmelerin yer aldığı ilk kısımda Saylan, kısaca mezheplerin te-

3 Prof. Dr., İÜ, İlahiyat Fakültesi, İslâm Hukuku Anabilim Dalı, mbedir@istanbul.edu.tr

şekkülü sürecine, teşekkül sonrası hukuki yapı ve içtihat faaliyetinin şekline, hukuki modernleşme sonrası fikhî anlayışta yaşanan kırılmalara temas eder. İbn Âbidîn'in söz konusu dönüşümlerin yaşandığı bir dönemde *Ukûdü resmi'l-müftî* adlı eserini kaleme almasını fikhın geleneksel yapısını korumak olarak değerlendiren Saylan, Mecelle'nin yazılması ile fikhın yapısının geri dönülemez bir biçimde değişmeye başladığını ifade eder.

Saylan'a göre müftülere bir el kitabı ve rehber olarak yazılan *Ukûdü resmi'l-müftî* Hanefî mezhebi özelinde fetva vermek veya amel etmek isteyen kişinin mezhep eserlerinde yer alan görüşler bütünü arasında nasıl bir yol izlemesi gerektiği sorusuna cevap bulmayı hedeflemiştir. İbn Âbidîn'in eserinde yer verdiği sistematığı Teorik / Pratik hiyerarşi şeklinde iki ana başlıkta ele alan Saylan, otorite görüşü tespitinde teorik hiyerarşiyi sırasıyla; görüşün rivayet değeri, görüşün sahibi, meselenin konusu, meşayih tercihleri, görüşün yer aldığı sistematik eser ve görüşün tashih edildiği lafızlar şeklinde sunar. Pratik hiyerarşi altında tercih ehlinin tercihleri ve örf gibi unsurlara yer verir. Bu bölümün ikinci kısmında ise İbn Âbidîn'in hayatı ve konularına göre tüm eserleri kısaca tanıtılır ve içerikleri hakkında bilgi verilir.

Üçüncü bölüm eserin metninin ve tercümesinin karşılıklı olarak yer aldığı bölümdür. Eserin tercümesi anlaşılır ve lafza mutabık olup, bir sayfada metnin orijinalinin, karşı sayfada tercümesinin verilmiş olması okuyanların anlamasını ve çalışmasını kolaylaştırmak gibi faydaları hazırdır. Genel olarak Hanefî mezhebindeki otorite şahısların ve kitapların değerlendirmesini ihtiva eden eserde tercihe şayan hükmü nasıl bulacağı konusunda yol gösteren kurallar ve ilkelere yer verilir. Mezhep literatüründe dağınık olarak var olan bu ilke ve prensiplerin belirli bir sistematik ve hiyerarşi içinde sunulması açısından eser önem arz etmektedir.